

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Škola:	Gymnázium, Brno, Slovanské náměstí 7
Šablona:	III/2 - Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Název projektu:	Inovace výuky na GSN prostřednictvím ICT
Číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0940
Autor:	Mgr. Adam Rychtecký
Tematická oblast:	Člověk ve společnosti – sociologie
Název DUMu:	Vývoj sociologie jako vědy
Kód:	VY_32_INOVACE_NS.2.02
Datum:	9. 9. 2013
Cílová skupina:	Žáci středních škol
Klíčová slova:	sociologie, Auguste Comte, klasické období, empirické výzkumy, velké teorie, česká sociologie
Anotace:	Obširnější záznamový list jako podklad pro tvorbu vlastního zápisu studentů v průběhu výuky. Obsahuje stručný vývoj sociologie jako nové vědy, včetně základních jmen tradiční i moderní české sociologie. Při výuce je časový rozsah jednu až dvě hodiny, dle množství doplňujících informací.

VÝVOJ SOCIOLOGIE JAKO VĚDY

---

1. OBDOBÍ – protosociologické (předvědecké)

Sociologie ještě není samostatný vědní obor, nicméně její otázky se pokládají a řeší, především v rámci filosofických systémů a teorií

2. OBDOBÍ – vznik sociologie jako vědy

Požadavek samostatné vědy o společnosti, která bude schopna řešit otázky a problémy vznikající s výraznými a rychlými změnami ve společnosti v 19. století – souvisí s Velkou francouzskou revolucí konce 18. st. a následným střídáním politických režimů a s vědecko-technickou revolucí v Anglii, která také výrazně mění životní možnosti člověka, a tím i uspořádání a pravidla společenského soužití = prvky demokracie, národního uvědomování, lidských práv a kapitalismu (ekonomické myšlení, výroba, spotřeba, přesuny z vesnic do měst, a další změny)

Auguste Comte (1798 – 1857)

- Francie
- technické vzdělání, tajemník Saint-Simona
- filosof, zakladatel pozitivismu a sociologie jako vědy

Definice sociologie:

„Sociologie má uspokojivě a vědeckými metodami (tzn. exaktně jako přírodní vědy) vysvětlit, jak se společnost udržuje ve stavu rovnováhy (tj. jak vzniká a trvá řád = **sociální statika**) a jak se společnost mění a podle jakých zákonů (zákonitosti a příčiny vývoje → změn → pokroku = **sociální dynamika**).“

Další vývoj tohoto klasického období se nazývá:

- období velkých (klasických) osobností
- období velkých teoretických systémů
- období od 40. let 19. století do 20. let 20. století

Významné osobnosti klasického období:

➤ Herbert Spencer	(1820 – 1903)	Anglie, ing.
➤ Karel Marx	(1818 – 1883) /+ Friedrich Engels /	Německo, právo, hist., žurn.
➤ Vilfredo Pareto	(1848 – 1923)	Itálie, matem., ekonomie
➤ Ferdinand Tönnies	(1855 – 1936)	Německo
➤ Georg Simmel	(1858 – 1918)	Německo
➤ Émile Durkheim	(1858 – 1917)	Francie
➤ Max Weber	(1864 – 1920)	Německo
➤ Tomáš Garrigue Masaryk	(1850 – 1937)	Rak.-Uh., ČSR, fil., sociologie

3. OBDOBÍ – sociologie v USA, období velkých empirických výzkumů

(od 20. let 20. století do 50. let 20. století)

Výzkumy konkrétních problémů, zejm. **patologických jevů** (alkoholismus, nezaměstnanost, prostituce)

Heslo: „*Z univerzit do ulic*“, tzv. měření společnosti, tlak na praktickou použitelnost sociologie (palčivé aktuální **soc. problémy**), vývoj výzkumných metod = pozorování, rozhovory, dotazníky aj.

Silný a zásadní vliv mělo myšlení **Georga Simmela**:

- sociologie města (tzv. **chicagská škola** – průsvitková metoda)
- přechod od makrosociologie k problémům:
  - ⇒ **sociálních institucí** (rodina, škola = vzdělání, soc. skupiny a vztahy,...)
  - ⇒ **sociálních organizací** (továrna, armáda, úřad, škola = organizace,...)
  - ⇒ **mikrostrukturálních otázek** (lidé v malých skupinách, prožívání světa, škola = žáci, učitelé)

4. OBDOBÍ – 50. a 60. léta 20.st., pokusy o velké teorie (paradigmata)

Vznikají nové teorie s ambicemi na vysvětlení celku sociálního života s využitím empirických poznatků.

Teorie konsensuální (otázka udržování řádu ve společnosti)

- **strukturní funkcionalismus**
- **teorie sociální směny**

Teorie konfliktu (otázka příčin a směrů vývoje, změn ve společnosti)

Oba tyto směry se zabývají stejnými věcmi (pojmy), ale na odlišném až opačném základě (přístupu) – např. otázky moci, dohody, konfliktu skupin, svobody, rovnosti, cílů společnosti,...

5. OBDOBÍ – 60. a 70. léta 20. století

Úvahy o smyslu nápodoby přírodních věd, kritika nedostatků paradigmat předešlého období = vytrácení konkrétního člověka z výzkumů (zaměření na *makro*).

Pokusy budovat sociologii ne od celku k jedinci (systémově), ale od jedince (aktéra) k celku společnosti

Zájem o každodenní (všední) život obyčejného člověka.

Základní otázka:

„Jak konkrétní lidé vnímají sociální svět, jak jej vysvětlují (interpretují), proč zrovna takto a co z toho plyne?“

Interpretativní sociologie (paradigma):

Vnitřně velmi diferencovaná, nefunguje jako ucelená teorie ale jako přístup, princip nahlížení, je to soubor mnoha různých dílčích teorií a přístupů s využíváním empirie i makroteorií:

- **symbolický interakcionismus**
- **teorie rolí**
- **dramaturgické teorie**
- **entometodologie**
- **fenomenologie** (je i jedním z výrazných filosofických systémů 20.st.)

6. OBDOBÍ – současnost, teoretický pluralismus

Vzájemné prolínání pohledů, spíše dle jednotlivých autorů, než podle škol či směrů:

- A. Giddens USA, moderní doba, ...
- M. Foucault [fukó] Fr, vývoj soc. institucí, změny historického pohledu, ot. moci, ...
- J. Derrida Fr, jazyk – kultura a myšlení, metoda dekonstrukce
- P. L. Berger USA, konstrukce sociální identity, ...
- J. F. Lyotard [lyotár] Fr, postmodern., vývoj moder. a souč. spol., úloha vzdělávání, ...
- P. Bourdieu [burdié] Fr., současná spol. – masmédiá, muži a ženy, soc. jednání, ...

ČESKÁ SOCIOLOGIE

Do světového dění zasáhla jen málo, spíše vůbec.

KLASICKÁ

- **Tomáš Garrigue Masaryk** (1850 – 1937)
  - ⇒ spisy o sebevraždách, o sociální otázce (rozbor a kritika marxismu), o ruském myšlení, o náboženství, o postavení ženy, ...
- **Edvard Beneš** (1884 – 1948)
  - ⇒ otázky politického stranictví, alkoholismus, násilí v dějinách, demokracie
- **Inocenc Arnošt Bláha** (1879 – 1960)
  - ⇒ tzv. brněnská škola, sociologie města, venkova, ...
  - ⇒ po 2. sv. v. omezena činnost a kontakty se západní sociologie
- **Emanuel Chalupný** (1879 – 1958)
  - ⇒ pozitivismus, Masarykův žák, spolupráce s I. A. Bláhou
  - ⇒ sociologie práva, morálky, národní kultury

SOUČASNÁ

- **Miloslav Petrušek**
  - Praha, sociometrie, sociologie kultury, moderní spol., ...
- **Jiřina Šiklová**
  - Praha, otázka feminismu
  - *diskutovaná kandidátka na post prezidenta ČR po V.H.*
- **Jan Keller**
  - (Brno) Ostrava, moderní česká společnost, ekologie, komentáře v novinách
- **Hana Librová**
  - Brno, sociální ekologie a environmentalistika
- **Ivo Možný**
  - Brno, sociologie rodiny, analýza *Sametové revoluce*, ...

Literatura

BENDL, Stanislav. *Maturita ze společenských věd*. Vyd. 3. Praha: Aleš Skřivan ml., 2001, 56 s. ISBN 80-864-9302-4.

HLADÍK, Jaroslav. *Společenské vědy v kostce. Pro střední školy*. 2. vydání, dotisk. Havlíčkův Brod: FRAGMENT, 2001, ISBN 80-7200-334-8.

KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. 4. rozšíř. vyd., dotisk. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, ISBN 80-858-5025-7.

PETRUSEK, Miloslav. *Sociologie. Občanská nauka (základy společenských věd)*. 2. vyd., Praha: SPN, 1994, ISBN 80-04-26588-X.

Soukromé studijní materiály.

Velký sociologický slovník: I. svazek A-O. Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-718-4164-1.

Velký sociologický slovník: II. svazek P-Z. Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-718-4310-5.

Materiál je určen pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.